

TEORIA ȘI METODELE DE PREDARE ALE ARTEI CĂMĂȘII TRADIȚIONALE CU ALTIȚĂ

THE THEORY AND METHODS OF TEACHING THE ART OF THE TRADIȚIONAL BLOUSE WITH „ALTIȚĂ”

TATIANA BÎZGU¹,

doctorand, lector universitar,

Universitatea Liberă Internațională din Moldova

<https://orcid.org/0000-0002-6503-6480>

CZU 391.2:746.34(498+478)

391.2:746.4(498+478)

DOI: <https://doi.org/10.55383/amtap.2022.1.23>

Cămașa cu altiță este o piesă vestimentară de bază a portului tradițional femeiesc din România și Republica Moldova. Semnele brodate pe aceste piese vestimentare reprezentate prin simboluri stilizate sau geometrificate și culoare au rădăcini adânci în trecutul nostru istoric. Simbolurile brodate pe fața, spatele și mânecile cămășii cu altiță reprezintă o sursă bogată de informații despre localitatea și viața femeilor care au cusut aceste cămăși, dar și despre dezvoltarea spirituală a strămoșilor noștri exprimată în acest mod. Cunoașterea tehnicilor de cusut, a materialelor, a semnificației simbolurilor contribuie la completarea viziunii profesionale a viitorilor designeri, constituind un reper bogat de inspirație pentru crearea colecțiilor vestimentare. Predarea artei cămășii tradiționale cu altiță este necesară pentru a transmite generațiilor viitoare acest meșteșug inedit al poporului nostru.

Cuvinte-cheie: simbol, semnificație, ornament, tehnică de cusut, design vestimentar

The shirt with „altiță” is a basic piece of the traditional women’s dress from Romania and Moldova. The signs embroidered on them, represented by stylized or geometric symbols and color have deep roots in our historical past. The symbols embroidered on the front, back and sleeves of the shirt with „altiță” represent a rich source of information about the locality and life of the women who sewed these shirts, but also shows the spiritual development of our ancestors expressed in this way. Knowledge of sewing techniques, materials, the meaning of symbols contributes to the completion of the professional vision of future clothing designers, serves as a rich source of inspiration for the creation of clothing collections. Teaching the art of the traditional shirt with „altiță” is necessary for passing on this unique craft to future generations.

Keywords: symbols, meaning, ornament, sewing techniques, fashion design

Introducere

Portul popular reprezintă un semn distinctiv, o emblemă de identificare prin care poporul s-a individualizat față de alte națiuni. Este necesar de studiat și analizat istoria costumului diferitor popoare prin prisma diverselor studii științifice.

Cele mai importante surse de studiere a costumului țării noastre sunt reprezentate pe metopele ale monumentului triumfal de la Adamclisi (Dobrogea), pe basoreliefurile Columnei lui Traian (Roma), precum și pe fragmente de stele funerare descoperite pe teritoriul Daciei. Aici femeile dăce apar reprezentate în cămăși cu o multitudine de încrețuri, care alunecă de la gât în jos sub formă de evantai.

Cămașa cu altiță este o piesă vestimentară de bază a portului tradițional femeiesc din România și Republica Moldova și face parte din ansamblul portului de sărbătoare. Semnele brodate pe aceste piese vestimentare sunt reprezentate prin simboluri stilizate sau geometrificate și au rădăcini adânci în trecutul nostru istoric. Simbolurile brodate pe fața, spatele și mânecile cămășii cu altiță reprezintă o sursă bogată de informații despre localitatea și viața femeilor care au cusut aceste cămăși, dar și despre dezvoltarea spirituală a strămoșilor noștri exprimată în acest mod.

Responsabilitatea pentru transmiterea către generațiile viitoare a acestei piese vestimentare fermecătoare și-au asumat-o reginele României: Elisabeta, Maria și Elena [1]. Un rol deosebit de im-

1 E-mail: tbizgu73@mail.ru

portant în elucidarea artei cămășii cu altiță îi revine cercetătorului științific, dr. Varvara Buzilă. În lucrarea *Retorică vestimentară: cămașa cu altiță* autoareamentionează actualitatea acestei piese și demonstrează reperate generoase privind înfățișările istorice ale cămășii cu altiță, explică interdependențele constructive și decorative, oferă o sursă bogată de inspirație prin fotografiile cămășilor din Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală din Chișinău [2]. O mare parte din cămășile cu altiță prezentate sunt salvate de membrele comunității Șezătoarea Basarabiei prin realizarea replicilor de cămăși păstrate în colecții muzeale. Același fapt ne demonstrează albumul *6 ani de cămăși tradiționale cusute în Șezătoarea Basarabiei*, care prezintă rodul muncii fiecărui membru al comunității și permite perpetuarea în timp a acestei piese valoroase din patrimoniul cultural al neamului nostru [3].

Mărturii importante privind arta cămășii cu altiță sunt piesele vechi păstrate în muzee și fragmentele lor, fotografiile de epocă și desenele pictorului Carol Pop de Szathmary, primul fotograf de artă și documentarist din Regatul Român. Informații valoroase putem găsi în lucrările pictorilor Nicolae Grigorescu, Gheorghe Tattarescu, Jean-Etienne Liotard, Gheorghe Baron de Lovendal. Cămășile tradiționale au fost immortalizate de Constantin Daniel Rosental, Petre Aleandrescu, Eugène Delacroix. În 1940 cromatica și frumusețea acestei piese a atras atenția pictorului francez Henry Matisse (**Figura 1**). În anul 1981 lucrarea acestui pictor a devenit o sursă de inspirație pentru designerul vestimentar Yves Saint Laurent (**Figura 2**).

Figura 1. Henri Matisse.
La blouseroumaine.

Sursa: Centrul Pompidou, Paris.
920x730 mm, ulei/pânză.

Figura 2. Bluza din colecția Yves Saint Laurent (1981).

Sursa: <https://www.tabu.ro/o-poveste-de-dragoste-legatura-dintre-creatorul-de-moda-yves-saint-laurent-si-ia-romaneasca/>.

Structura și particularitățile cămășii tradiționale cu altiță

Elaborarea acestei piese vestimentare necesită cunoștințe speciale, hărnicie și iscusință deosebită. Altița este plasată pe umărul cămășii și este organizată în rânduri ornamentale orizontale. În acest sens, Paul Petrescu și Elena Secoșan în lucrarea „Portul popular de sărbătoare din România” menționează că altița este elementul important și motivele ei sunt elaborate cel mai mult, reprezentând efortul maxim pe care îl depune meșterita în împodobirea cămășii, încorporând în ea nu numai actul material, ci și o lume de conotații, implicând ideile de prestigiu și reprezentarea pe plan social [4].

Motivul altiței se considera sacru și nu se repeta în alte câmpuri ornamentale ale cămășii. În articolul „Cămașa femeiască cu altiță – brand românesc” cercetătoarea Varvara Buzilă dezvăluie sensurile cuvântului „altiță”. Unul din sensurile explicate este simbolul mortuar care reprezenta una sau două bucăți de pânză albă ce se atârnavă de streșina casei în care se afla defunctul. Anume pe această pânză

sufletul se afla până la momentul înmormântării. Acest sens ne clarifică folosirea simbolurilor celeste în acest registru ornamental [5 p. 153]. Alțița simbolizează aripile care duc sufletul spre cer. Din această cauză putem admira pe acest câmp ornamental simboluri celeste reprezentate prin păsări, variante ale literei „S”, care semnifică simbolul solar stilizat în diverse motive ornamentale. Este necesară respectarea proporțiilor și dimensiunilor alțiței, încrețului și a râurilor. Alțița cu încreț formează 1/3 din lungimea mânecii, iar 2/3 sunt râurile de pe mânecă. Încrețul se realizează sub alțița și poate fi funcțional sau nefuncțional. Încrețul funcțional prin realizarea punctelor speciale îngustează pânza în partea de sus a mânecii sub alțiță. Cercetătorul Ana-Maria Trandafir explică importanța punctului specific de încreț care permitea îngustarea părții de sus a mânecii înainte de a fi unită cu alțița îngustă [6].

Semnele și simbolurile brodate pe cămășile tradiționale

Broderiile pe cămășile tradiționale sunt realizate manual și cu multă migală, care fascinează prin frumusețea și originalitatea lor. Simbolurile brodate pe stan și mâneci vorbesc despre viața și familia femeilor care au cusut aceste cămăși, despre zona geografică în care au fost realizate, dar și despre preocupările meșteșugărești ale satului.

Motivele geometrificate sau stilizate, cum ar fi romburile, pătratele, triunghiurile, cercurile, linia dreaptă sau ondulată, îmbogățesc iile tradiționale românești. Alte simboluri des regăsite sunt așa-numitele „cârligul ciobanului”, „crucea”, „ochiul”, „miez de nucă”, „steaua”, „scara”, „sfoara”, „sfăditele”, „pasărea”, „mâini în șold”, „bobocul”, „coloana”, „spicul”, „crucea”, „colții lupului”, „coarnele berbecului”, „pomul vieții”, precum și alte semne și simboluri care împodobesc covoarele, ceramica, arhitectura exterioară și interioară a țării noastre. Pentru mulți designeri și oameni de creație costumul popular este o sursă bogată de inspirație, deoarece componentele acestui port sunt valori eterne. În cadrul lecțiilor de istoria costumului sau a unui obiect dedicat artei cămășii cu alțiță este necesar ca tânăra generație să primească cunoștințe privind materialele, croiul, tehnicile de broderie, motivele, structura și cromatica acestei piese componente a portului străbunilor. Un exemplu de cercetare și studiere a cămășilor tradiționale sunt lecțiile de educație tehnologică la Liceul Teoretic „Gheorghe Ghimpu” din satul Colonița (**Figurile 3, 4**).

Figura 3. Registrele ornamentale și structura mânecii cămășii cu alțiță.

Sursa: foto din arhiva autoarei (anul 2022).

Figura 4. Rolul pavei în arhitectura cămășii cu alțiță.

Sursa: foto din arhiva autoarei (anul 2022).

Culorile au o importanță aparte în portul popular, fiind specifice zonei geografice în care a fost realizată cămașa tradițională, dar și adaptate vârstei femeii care urma să o poarte, precum și a statutului social al acesteia. Vopsitul firelor pentru realizarea broderiilor a constituit totdeauna un eveniment deosebit. Acesta începea cu o pregătire specială legată de anumite îndeletniciri sau ritualuri. Obiceiul vine din civilizația Cucuteni, când Zeița-Pasăre era responsabilă de tors și țesut [7 p. 35].

Noi mijloace și metode de predare

În stadiul actual de dezvoltare a societății este necesară promovarea unei culturi spirituale și morale, care este deosebit de importantă pentru noua generație. Arta populară joacă un rol deosebit în educarea spirituală și morală a personalității, ceea ce contribuie la formarea și dezvoltarea abilităților practice și creative, la formarea personalității studenților-designeri.

Noi trăim în secolul schimbărilor inovatoare și a dialogului adevărat al culturilor, când un mare interes este îndreptat spre păstrarea tradițiilor culturale, care ne leagă de generațiile anterioare. Este necesar să se țină cont de faptul că procesul de învățare ar trebui să includă o sinteză armonioasă a tradițiilor și inovațiilor. Alături de tehnologiile pedagogice generale este necesar să se includă noi mijloace și metode de predare eficiente în procesul de studii superioare. Un accent deosebit ar trebui să se pună pe organizarea activității cognitive. Varietatea de materiale ilustrative, modelele multimedia și interactive ar permite transpunerea procesului de învățare la un nivel calitativ nou, iar creșterea semnificativă a eficienței însușirii materialului predat va fi de un interes cognitiv constant pentru subiect. Utilizarea tehnologiilor inovatoare contribuie la creșterea creativă pentru predarea materialului, la utilizarea productivă a timpului de studiu și la rezultate eficiente. În contextul globalizării, societatea modernă înaintea cerințe fundamentale noi pentru cadrele didactice cu inițiativă intelectuală înaltă în căutarea de noi tehnologii pedagogice și cunoștințe moderne, cu atitudine creativă față de activitatea pedagogică. Pentru a îmbunătăți calitatea educației este necesară introducerea unor metode de predare inovatoare, precum și utilizarea mijloacelor didactice multimedia moderne. Activitatea creativă sporită se bazează pe metode de predare inovatoare, de comunicare, purtând cele mai recente informații și prezentându-le într-o formă accesibilă, folosind noile tehnologii informaționale.

Subiectele principale pentru predarea artei cămășii cu altiță

La elaborarea unui curriculum pentru predarea artei cămășii cu altiță este bine să se atragă atenția asupra următoarelor subiecte:

- Clasificarea cămășilor tradiționale pe teritoriul României și Republicii Moldova în conformitate cu rolul identitar al costumelor populare.
- Clasificarea broderiei tradiționale din Republica Moldova.
- Simbolurile folosite în broderiile cămășilor și semnificația lor.
- Inițierea în tehnica cusutului a punctelor: tighel, șenătău, în urma acului, bătut pe două fețe/ bătut ca la năframă, așos, la fir, lănișor simplu sau lat, punct bătrânesc, butuci, cruciulițe, jumătăți de cruci, găurele/șabac, șenătău cotit, șenătău ocolit [2 p. 64].
- Realizarea tehnicilor de cusut: rămurica, brânele, festonul, dintele, gura păpușii, steluța, tivul, tivul cu găurele, ajururi, cheițe, creți de strângere a gurii cămășii, încrețul de sub altiță [8].
- Materiale specifice broderiilor tradiționale: pânze, fire, alte tipuri de materiale.
- Structura compozițională a grupurilor ornamentale pe cămășile tradiționale.
- Citirea și înțelegerea planșelor din albumele cu modele de cămăși.
- Particularitățile croiului cămășilor.
- Etapele de asamblare corectă a cămășilor.
- Kitsch în arta populară, cromatica specifică cămășilor populare.
- Despre tehnici de montare a bentițelor de la gât, a manșetelor.
- Despre tehnicile de spălare, de întreținere și de depozitare/păstrare ale cămășilor, recondiționarea lor.
- Tehnicile de broderii cu fire metalice, fire de mătase, mărgel și paiete.
- Poalele cămășii cu altiță – croiul, decorul.

Concluzii

Dezvoltarea spirituală avansată a strămoșilor noștri și nivelul dezvoltării artei tradiționale o putem cunoaște datorită semnelor, simbolurilor, culorilor, tehnicilor de realizare care au rădăcini adânci

în trecutul nostru istoric. Transmiterea valorilor lăsate de strămoșii noștri tinerilor designeri este o misiune importantă. Cei mai mari designeri vestimentari se inspiră din portul popular, deoarece acesta este un adevărat tezaur (Figura 5).

Figura 5. Jean Paule Gautier Primăvară/Vară 2006.

Sursa: https://m.ro.sputnik.md/society/20160827/8779822.html?mobile_return=no.

În zilele noastre este un lux să poți coase manual o cămașă tradițională. Predarea artei cămășii tradiționale cu altiță, descifrarea și includerea acestei „scrieri” arhaice este necesară pentru a transmite această comoară generațiilor viitoare fără a știrbi din valoarea ei. Cunoașterea tehnicilor de cusut, a materialelor, semnificației și simbolurilor îmbogățește cunoștințele viitorilor designeri vestimentari, servind drept sursă bogată de inspirație și creație. Semnificațiile și simbolurile de pe cămășile tradiționale sunt o punte de legătură între prezentul și trecutul istoric al poporului nostru. Conștientizarea deplină a acestui fenomen ne va permite să putem păstra și transmite generațiilor viitoare bogăția spirituală a poporului nostru.

Referințe bibliografice

1. ROȘU, G., MAGIRU, M., OPRIȘ, I. *Costumul tradițional din România*. București: Alcor Edimpex, 2011. ISBN 978-973-8160-39-2.
2. BUZILĂ, V. *Retică vestimentară: cămașa cu altiță*. Chișinău: Lexon-Prim, 2022. ISBN 978-9975163-16-3.
3. BUZILĂ, V. *6 ani de cămăși tradiționale cusute în șezătoarea Basarabiei*. Chișinău: BonsOffices, 2022. ISBN 978-9975-87-982-8.
4. SECOȘAN, E., PETRESCU, P. *Portul popular de sărbătoare din România*. București: Meridiane, 1984.
5. BUZILĂ, V. Cămașa femeiască cu altiță – brand românesc. In: *Studiul artelor și culturologie: istorie, teorie, practică*. 2014, nr. 2 (22), pp. 152–158. ISSN 2345-1408.
6. TRANDAFIR, A.-M. În căutarea unei tehnici de cusut uitate: încrețul de sub altiță. In: *Revista de etnografie, științele naturii și muzeologie*. Chișinău, 2013, vol. 19 (32), pp. 29–45. ISBN 9975-940-84-6. ISSN 1857-0054.
7. ARBORE, AL.P. *Însemnătatea cercetărilor etnografice pentru cunoașterea poporului român*. București: Inst. de Arte Grafice „Alexandru Vlahuță”, 1930.
8. MOLDOVANU, S. *Măiestria – povestea cusută a iei*. Chișinău: BonsOffices, 2019. ISBN 973-9975-87-516-5.